

Регулювання ціноутворення в Україні

Регулювання ціноутворення – це діяльність держави, спрямована на встановлення, обмеження або контроль рівня цін і тарифів на товари та послуги з метою запобігання необґрунтованому їх зростанню, захисту споживачів, підтримання конкуренції та забезпечення економічної стабільності.

Законодавча база регулювання цін

Закон України «Про ціни і ціноутворення» (2012)

Цей закон є основним нормативно-правовим актом, що визначає загальні принципи формування, встановлення та застосування цін в Україні. Він регулює відносини, що виникають у процесі ціноутворення, встановлює повноваження органів державної влади та органів місцевого самоврядування у сфері ціноутворення, а також права та обов'язки суб'єктів господарювання.

Закон України «Про захист економічної конкуренції»

Регулює відносини, пов'язані із запобіганням, виявленням і припиненням порушень у сфері конкуренції. Він визначає правила поведінки суб'єктів господарювання на ринку, встановлює вимоги щодо запобігання монополізації, недобросовісної конкуренції та антиконкурентних узгоджених дій. Закон спрямований на забезпечення рівних умов діяльності підприємств, захист прав споживачів і підтримку здорового конкурентного середовища. Особлива увага приділяється контролю за діяльністю компаній, що займають домінуюче становище, з метою недопущення необґрунтованого підвищення цін, обмеження доступу на ринок або інших зловживань.

Постанови Кабінету Міністрів України

Кабінет Міністрів України відіграє важливу роль у регулюванні цін, встановлюючи фіксовані та граничні ціни на окремі види соціально важливих товарів і послуг. Це стосується, зокрема, продуктів харчування першої необхідності, житлово-комунальних послуг, лікарських засобів та пального, з метою забезпечення їх доступності для широких верств населення.

Державне регулювання цін: механізми та цілі

Встановлення фіксованих цін

Застосовується для товарів першої необхідності, житлово-комунальних послуг та енергоносіїв з метою забезпечення їх доступності та соціальної справедливості. Це дозволяє уникнути різких цінових коливань, які можуть негативно вплинути на вразливі категорії населення.

Контроль за ціновими нормами

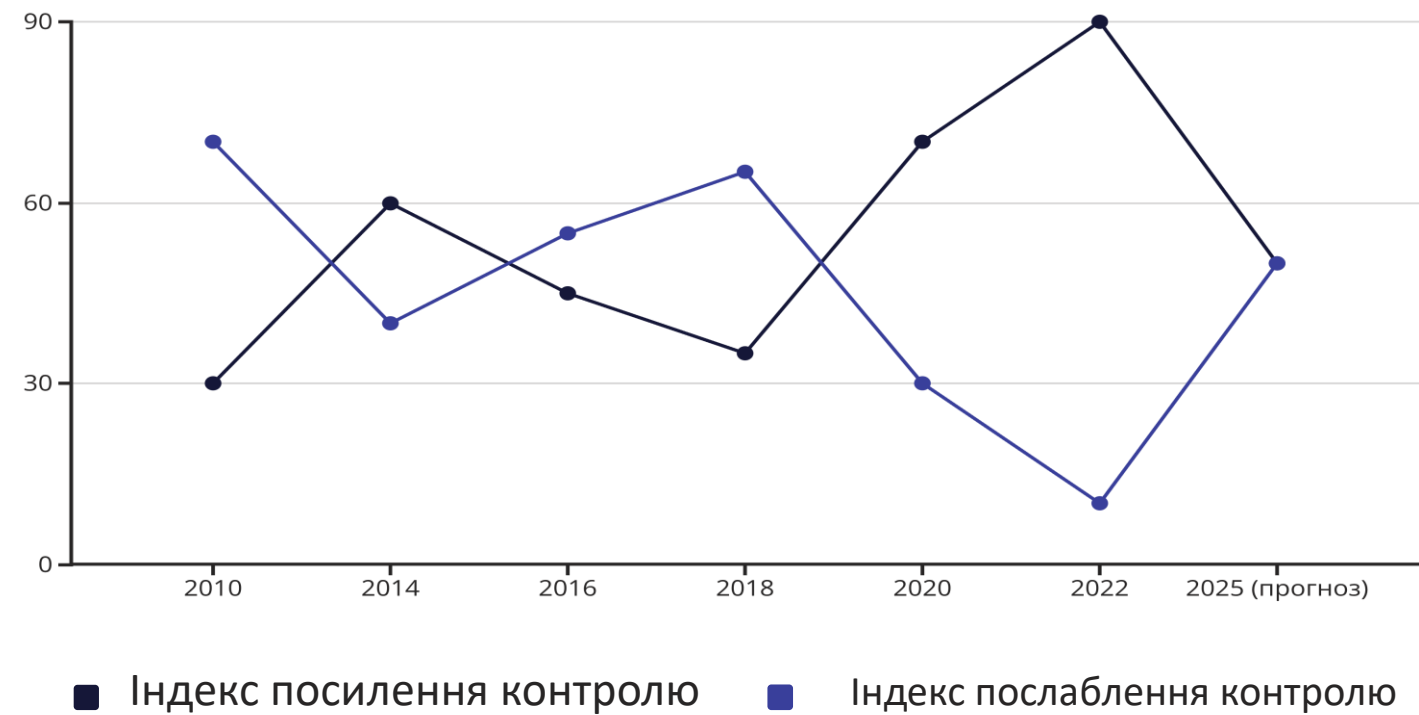
Державні органи здійснюють постійний моніторинг та контроль за дотриманням встановлених цін і тарифів. Це включає перевірки суб'єктів господарювання та застосування санкцій у разі виявлення порушень цінової дисципліни.

Соціальний захист

Через регулювання цін на ключові товари та послуги, а також через систему компенсацій, держава забезпечує соціальний захист населення, особливо малозабезпечених верств. Це дозволяє пом'якшити вплив інфляційних процесів та підвищити життєвий рівень громадян.

Динаміка державного регулювання цін в Україні (2010-2025)

Цей графік відображає періоди посилення та послаблення державного цінового контролю в Україні з 2010 по 2025 рік. Видно, що економічні кризи та значні реформи, як, наприклад, у 2014 році (початок агресії) та 2020 році (пандемія COVID-19), призвели до тимчасового посилення державного втручання в ціноутворення.

Особливо помітним є значне зростання індексу посилення контролю у 2022 році, що пов'язано з повномасштабним вторгненням Росії та необхідністю стабілізації цін на критично важливі товари в умовах воєнного стану. Прогноз на 2025 рік показує можливе повернення до більш збалансованої політики регулювання, що поєднує елементи ринкової економіки з необхідним державним наглядом.

Основні сфери державного регулювання цін в Україні

Сфера / Галузь	Який тип регулювання застосовується
Електроенергія	Тарифне регулювання
Газ для населення	Фіксовані або граничні тарифи
Тепло та вода	Тарифне регулювання
Лікарські засоби	Граничні ціни, референтне ціноутворення, реімбурсація
Соціально значущі продукти	Граничні націнки, декларування зміни цін
Пальне	Акцизне регулювання, контроль АМКУ
Транспортні послуги	Регульовані тарифи (державні або місцеві)
Послуги НСЗУ	Фіксований тариф державою
Комунальні послуги	Державне та місцеве тарифоутворення

Регулювання цін на лікарські засоби: нові підходи

01

Проект постанови МОЗ (2025)

Міністерство охорони здоров'я України розробляє проект постанови, яка передбачає впровадження нового механізму реферування цін на лікарські засоби. Ця ініціатива спрямована на зниження вартості медикаментів та підвищення їх доступності для населення.

02

Реферування цін

Новий підхід базуватиметься на аналізі середніх цін на аналогічні лікарські засоби в обраних країнах ЄС, таких як Польща, Словаччина, Чехія та інші. Це дозволить встановити обґрунтовані граничні оптово-відпускні ціни в Україні, уникнувши необґрунтованих завищень.

03

Національний каталог цін

Для забезпечення прозорості та ефективного контролю за ціноутворенням на лікарські засоби планується створення Національного каталогу цін. Цей реєстр буде містити інформацію про зареєстровані ціни, що дозволить пацієнтам та контролюючим органам відстежувати їх обґрунтованість.

Основні механізми регулювання цін на ліки

Механізм / Інструмент	Основна дія / Призначення
Міжнародне референтне ціноутворення	Встановлення граничної ціни на основі цін у референтних країнах
Програма «Доступні ліки»	Відшкодування (часткове або повне) вартості окремих лікарських засобів для пацієнта
Граничні торговельні надбавки	Лімітування оптових та роздрібних націнок на ліки — щоб не завищували кінцеву ціну
Цифровий моніторинг та реєстри	Відслідковування цін, рецептів і продажів; підвищення прозорості фармринку

Трансфертне ціноутворення в Україні

Трансфертне ціноутворення (ТЦУ) є ключовим інструментом для регулювання фінансових операцій між пов'язаними компаніями, особливо в контексті міжнародної діяльності. В Україні ця сфера регулюється для запобігання виведенню капіталу та мінімізації податкових зобов'язань.

Визначення та роль ТЦУ

ТЦУ – це ціни, які встановлюються між пов'язаними особами (наприклад, між материнською компанією та її дочірніми підприємствами) у внутрішньогосподарських операціях. Метою регулювання ТЦУ є забезпечення того, щоб ці ціни відповідали ринковим умовам (принцип «витягнутої руки»), запобігаючи маніпуляціям для уникнення оподаткування.

Законодавчі вимоги

- **Звітність:** Суб'єкти господарювання зобов'язані подавати звіти про контрольовані операції, що перевищують встановлені пороги.
- **Документація:** Необхідно мати належну документацію, що підтверджує відповідність цін принципу «витягнутої руки», включаючи аналіз функцій, ризиків та активів.
- **Принцип «витягнутої руки»:** Принцип витягнутої руки застосовується для того, щоб пов'язані компанії не могли маніпулювати цінами між собою з метою оптимізації податків, а їхні операції відображали реальні ринкові умови обставинах.

Ефективне регулювання ТЦУ сприяє збільшенню податкових надходжень до бюджету та забезпечує справедливе оподаткування, а також впливає на міжнародний бізнес, інтегруючи Україну у світову економіку відповідно до стандартів ОЕСР (Організації економічного співробітництва та розвитку).

Хто встановлює трансферну ціну?

1. Компанія-платник податків (підприємство)

Саме компанія визначає ціну у контрольованій операції між пов'язаними особами — тобто **формує трансферну ціну самостійно**.

Вона повинна:

- встановити ціну,
- обґрунтувати її відповідність принципу «витягнутої руки»,
- підготувати документацію,
- забезпечити наявність зіставних ринкових даних.

! Що робить держава?

2. Податкові органи НЕ встановлюють ціну, але контролюють її

Податкова служба може:

перевірити відповідність трансферної ціни ринковому діапазону, здійснити коригування (дооцінку доходів або витрат), нарахувати податкові зобов'язання.

Податковий орган не диктує, за якою ціною продавати, але може виправити, якщо ціна не відповідає принципу «витягнутої руки».

3. Сторони операції погоджують ціну між собою

Оскільки пов'язані компанії — це юридично різні особи, ціна фіксується в договорі між ними.

4. За бажанням — попереднє узгодження з податковою службою

Компанія може добровільно подати заявку на:

Попереднє узгодження ціноутворення

У цьому випадку ціну погоджує компанія **разом із податковим органом**.

Але це — спеціальна процедура, не обов'язкова.

Соціальний аспект цінової політики

Доступність товарів

Державна цінова політика спрямована на забезпечення доступності основних товарів та послуг, особливо для малозабезпечених верств населення. Це досягається через встановлення граничних цін або регулювання торговельних надбавок на соціально важливі товари.

Пом'якшення інфляції

Через інструменти цінового регулювання держава відіграє роль у пом'якшенні інфляційних ризиків, що можуть суттєво знизити купівельну спроможність населення. Це включає моніторинг цін та своєчасне втручання у разі необґрунтованого зростання.

Житлово-комунальні послуги

Регулювання тарифів на житлово-комунальні послуги (електроенергія, газ, вода, опалення) є критично важливим для підтримки платоспроможності громадян та запобігання соціальній напрузі. Держава прагне забезпечити баланс між економічно обґрунтованими тарифами та соціальною прийнятністю.

Транспорт та харчування

Контроль за цінами на громадський транспорт та продукти першої необхідності допомагає знизити фінансове навантаження на домогосподарства, особливо в умовах економічних криз або значного зростання цін.

25

Виклики та перспективи регулювання цін в Україні

Баланс ринку і контролю

Одним із головних викликів є пошук оптимального балансу між ринковою свободою та державним контролем. Надмірне втручання може спотворити ринок, тоді як відсутність регулювання може призвести до монопольних зловживань та соціальної нерівності.

Протидія монополізму

Запобігання монопольним зловживанням та недобросовісній конкуренції залишається пріоритетом. Ефективне антимонопольне законодавство та його виконання є ключовими для створення конкурентного середовища та справедливих цін.

Цифрові інструменти

Впровадження цифрових платформ та інструментів для моніторингу та контролю цін може значно підвищити прозорість та ефективність регулювання. Це дозволить швидше реагувати на цінові зміни та покращити взаємодію між державою, бізнесом та споживачами.

Приклад: Вплив державного регулювання на ринок енергоресурсів

Фіксовані тарифи на електроенергію

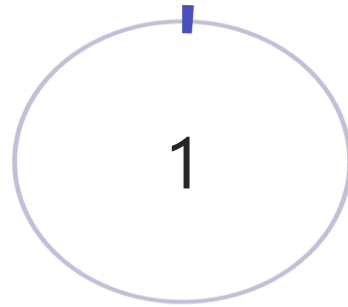
Для населення України застосовуються фіксовані тарифи на електроенергію. Ця політика спрямована на захист споживачів від різких коливань цін на енергетичному ринку та забезпечення доступності електроенергії для всіх домогосподарств, що є важливим елементом соціальної підтримки.

Регулювання цін на природний газ

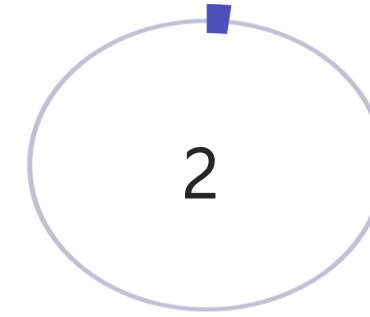
Ціни на природний газ для побутових споживачів та підприємств теплокомуненерго можуть підлягати державному регулюванню у разі запровадження урядом спеціальних обов'язків. У таких випадках Кабінет Міністрів України встановлює фіксовані або граничні ціни з метою запобігання необґрунтованому зростанню вартості газу, опалення та гарячого водопостачання. Станом на 2025 рік ціни на природний газ для побутових споживачів і підприємств теплокомуненерго залишаються частково державнорегульованими в межах покладених урядом спеціальних обов'язків, що забезпечує стримування тарифів і запобігає різкому зростанню вартості газу та комунальних послуг.

Регулювання ціноутворення як інструмент стабільності та розвитку

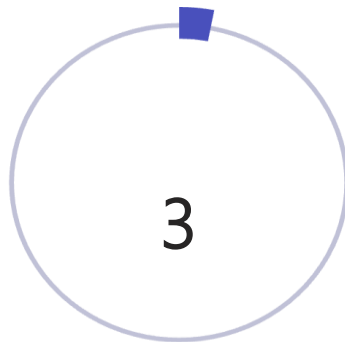
Справедлива конкуренція

Законодавче регулювання цін створює сприятливі умови для справедливої конкуренції, запобігаючи монопольним зловживанням і забезпечуючи рівні правила гри для всіх учасників ринку.

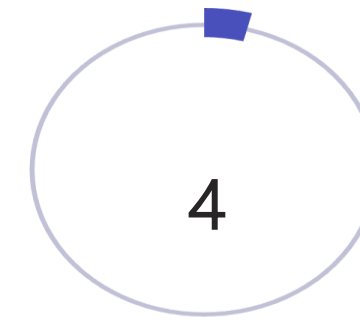
Соціальний захист

Ефективне цінове регулювання є важливим інструментом соціального захисту населення, гарантуючи доступність життєво необхідних товарів та послуг для всіх верств населення.

Адаптація до викликів

Постійне вдосконалення механізмів регулювання дозволяє адаптуватися до нових економічних викликів, таких як інфляція, енергетичні кризи або інтеграція у світову економіку.

Прозорість і контроль

Забезпечення прозорості ціноутворення та посилення контролю за його дотриманням є фундаментальними для довіри до ринку та сталого економічного розвитку України.

Регулювання ціноутворення в Україні – це комплексний процес, що вимагає постійного балансування між ринковими принципами та державним втручанням. Прозорість, ефективний контроль та адаптація до міжнародних стандартів є ключовими для його успішного функціонування та сприяння сталому розвитку країни.